

RUBRYCELE I SCHEMATYZMY DIECEZJI ŻMUDZKIEJ Z LAT 1853-1914 ZACHOWANE W ARCHIWUM DIECEZJALNYM W KIELCACH

Diecezja żmudzka, wg XIX-wiecznej nomenklatury Kościoła i administracji carskiej *telsensi seu samogitiensi*¹ ma historię sięgającą 1416 r. Powstała na skutek chrystianizacji Żmudzi rozpoczętej w sposób zorganizowany w 1413 r.² Biskupstwo w Miednikach (*miednicensis*: żmudzkie: Wornie, Worn) było drugim na Litwie, po wileńskim, podporządkowanym archidiecezji gnieźnieńskiej. Powołano je do życia w 1416 r. na soborze w Konstancji³, na którym wyznaczono legatów do jego zaprowadzenia. Byli to Piotr Jastrzębiec biskup wileński i Jan Rzeszowski arcybiskup lwowski. Tradycja środowiska kościoła katedralnego spisana przez biskupa Macieja Wołonczewskiego podaje nieco szczegółów o początkach biskupstwa⁴. Pierwszy z biskupów, Maciej został zobowiązany przez księcia Witolda do przebywania przy kościele w Miednikach/Worniach, stąd wzięła się kolejna nazwa – biskupstwo miednickie. W 1417 r. wraz z pierwszym biskupem Maciejem przy świątyni pw. św. Aleksandra osadzono 6 kanoników, ale szybko okazało się, że muszą przejść w teren do działalności duszpasterskiej, obejmując

¹ Tak w tytułach rubrycel i schematyzmów diecezji, zob. aneks „Inwentarz rubrycel i schematyzmów diecezji żmudzkiej z lat 1853-1914 zachowanych w AD Kielce”.

² B. K u m o r, *Historia Kościoła*, t. 4, Lublin 2008, s. 113-115. Starsza literatura zob.: Ks. A. P., *Wornie-Miedniki*, Encyklopedia Kościelna [dalej: EKośc.], t. 32, s. 267-270; K. G i e c z y s, *Żmudź – biskupstwo żmudzkie*, [w:] Tamże, t. 33, s. 411-425.

³ Tak: *Series Episcoporum Ecclesiae Catholicae, quotquot innotuerunt a Beato Petro Apostolo a multis adjutus*, ed. P. Pius Bonifacius Gam O.S.R., Leipzig 1931, s. 357: „Samogitia. Sedes in Medniciis; Sedes 1416 confirmatur in concilio Constantiensi; Cathedralis S. Alexandri. Evanti et Theoduli dedicatur 1417”.

⁴ M. Wołonczewski, *Biskupstwo żmudzkie. (Ze żmudzkiego na język polski przełożył i niektóre przypisy historyczne dodał S. Hryszkiewicz, z przedm. S. Smolki)*, Kraków 1898, s. 1-27.

funkcje plebanów w najstarszych parafiach żmudzkich. Nieprzypadkowo wezwanie najstarszego kościoła nosiło imię św. Aleksandra, męczennika i biskupa jerozolimskiego – było to efektem przyjęcia przez fundatora biskupstwa, księcia Witolda imienia chrzestnego Aleksander⁵. Organizacyjne umocnienie się biskupstwa (w 1420 r. było poza katedrą 9 kościołów, cztery lata później 12) skutkowało określeniem stałego uposażenia i granic, co potwierdził papież Marcin V w 1421 r.⁶. W tym samym roku wybudowano nowy kościół katedralny pw. św. Piotra i Pawła, który kilkakrotnie palony i odbudowywany z drewna, ostatecznie stanął na nowym miejscu (w tzw. Worniach Nowych), a wymurowany został w 1691 r.⁷. Od północy granice biskupstwa żmudzkiego sięgały Kurlandii, od południa Królestwa Polskiego, od zachodu Morza Bałtyckiego, od wschodu rzeki Niewiaż⁸.

W XVII, XVIII i XIX stuleciach zmieniały się jego granice⁹. Papież Urban VIII w 1683 r. ustanowił biskupów żmudzkich administratorami biskupstwa kurlandzkiego (zwanego też piltyńskim), za Piusa VI Kurlandia powróciła do biskupstwa wileńskiego, a w 1796 r., w związku z trzecim rozbiorem Polski dokonano kolejnych zmian¹⁰. Kraje za-niemeńskie znalazły się w Prusach, zatem biskupstwo żmudzkie straciło część dawnych ziem, ograniczając się od południa do rzeki Niemien i granicy prusko-rosyjskiej. Ostatnie rozgraniczenie miało miejsce w 1840 r., na skutek nakazu cara Mikołaja I, włączającego ponownie w granice biskupstwa żmudzkiego biskupstwo kurlandzkie (16 parafii) oraz część wileńskiego (97 parafii, 7 klasztorów) i objęło dwie gubernie: kowieńską i kurlandzką¹¹. Przy okazji car wprowadził

⁵ Ibid., s. 24.

⁶ Ibid., s. 1, 27. Jednocześnie zabezpieczył biskupstwo żmudzkie przed zakusami metropolity w Rydze, zob. B. K u m o r, *Historia*, s. 115.

⁷ *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, red. B. C h l e b o w s k i, t. 13, Warszawa 1893, s. 941-942.

⁸ Zob. G. B ł a s z c z y k, *Diecezja żmudzka od XV do początków XVII w. Ustrój*, Poznań 1993, *passim*.

⁹ Zob. mapy, [w:] S. L i t a k, *Atlas Kościoła łacińskiego w Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVIII wieku*, Lublin 2006.

¹⁰ W XVIII w. diecezja podzielona była na 10 dekanatów: Janiszki, Kroki, Olsiady, Retów, Szadów, Szkudy, Szydłów, Wieksznie, Wielona, Wornie, miała liczyć 99 parafii i 118 filii, 19 zakonów (w tym 3 żeńskie), zob. Tamże, s. 97, 99, 104.

¹¹ Były to 4 dekanaty w całości: Abele, Upita, kurlandzki, semigalski oraz części dekanatów Kowno, Kupiszki, Wiłkomierz, Pobojsk i Brasław, zob. B. K u m o r, *Granice metropolii i diecezji polskich (966-1939)*, (III), ABMK, 20, 1970, s. 302.

nową nazwę diecezji – telszewska (*seu samogitiensis*)¹², od nazwy powiatu – telszewskiego, którego centrum były Telsze, zlokalizowane na północ od Worń. W 1863 r. biskupstwo i seminarium przeniesiono do Kowna, stolicy guberni¹³. Kolejne podziały miały miejsce po I wojnie światowej, kiedy diecezję żmudzką podzielono na trzy: kowieńską, telszewską i ponieweską. Trzeba też pamiętać, że struktury kościelne łańskie były w wyniku rozbiorów „tworami” obcymi w Cesarstwie Rosyjskim, dlatego w celu wyeliminowania wpływów zewnętrznych władcy Rosji stawiali Stolicę Apostolską przed faktami dokonanymi, jak np. utworzenie arcybiskupstwa mohylewskiego z jurysdykcją wszystkich katolików w granicach państwa (ukaz z 1782 r.)¹⁴. Warto przypomnieć, że obowiązywał zakaz bezpośrednich kontaktów z Watykanem.

Jeśli chodzi o historię diecezji przed połową XIX w. należy wspomnieć o powstaniu sieci dekanalnej, co miało miejsce w 1587 r., kiedy powołano do życia trzy dekanaty: zaniemeński, widuklewski i łuknicki. Pierwszego sufragana (Mikołaja Pawercjusza/Powetrjusza)¹⁵ powołał biskup Kiszka. Początki seminarium zlokalizowanego od 1741 r. w Worniach przypadają na wiek XVI lub XVII¹⁶. Prowadzili je przy kościele w Krożach jezuiti. Pierwszy synod natomiast zwołany został w roku 1555¹⁷. Jeśli chodzi o dane statystyczne w zakresie organizacji sieci parafialnej znamy je już od końca XV w., kiedy wykazano 18 kościołów, 1 filię i 2 altarie. W XVI w. było odpowiednio 47, 5 i 7;

¹² *Executorum Decretum de limitatibus Dioecesis Telsensis seu Samogitiensis, latum ab I. R. D. Metropolitano Ignatii Hołowiński*, Vilnae 1854; M. Wołonczewski, *Biskupstwo*, s. 2. Potwierdzono to w konkordacie z 1847 r., zob. B. Kumor, *Historia*, cz. 7, Lublin 1991, s. 110.

¹³ Oficjalne, kościelne uroczystości przeniesienia stolicy z Worń do Kowna miały miejsce dopiero w 1895 r., zob. *Kanoniczne przeniesienie katedry i stolicy biskupstwa żmudzkiego z Worń do Kowna*, „Przegląd Katolicki”, 34, 1896, s. 53-54.

¹⁴ Zob. L. Żytkowicz, *Rządy Reprina na Litwie*, Wilno 1938, passim; M. Lorent, *Kościół katolicki a Katarzyna II. 1771-1784*, Kraków 1910, passim. Ostatecznie w 1798 r. nuncjusz papieski Wawrzyniec Litta nadał sankcję kanoniczną kolejnemu carskiemu ukazowi utrwalając organizację kościelną w Rosji na ponad sto lat. Zob. M. Radwan, *Polityka rosyjska wobec Kościoła katolickiego na Litwie i Białorusi (po roku 1863)*, „Sympozjum”, 3, 1999, s. 31-33.

¹⁵ M. Wołonczewski, *Biskupstwo*, s. 61-63.

¹⁶ *Słownik*, s. 942, podaje rok 1570, podczas gdy w M. Wołonczewski pisze o początku XVII w.

¹⁷ M. Wołonczewski, *Biskupstwo*, s. 55, 61, 133, 195.

w XVII w. 83, 16 i 20; w XVIII 99, 89, 60¹⁸, a w latach 50. XIX w., czyli już w trakcie druku najstarszych rubrycel i schematyzmów odpowiednio 215 kościołów, 133 filie i 176 kaplic¹⁹. Trzeba jednak zaznaczyć, że sieć dekanalna już w XVIII w. była dobrze rozwinięta. 10 takich jednostek administracji kościelnej na obszarze ok. 25 200 km², składających się od 8 do 12 parafii oznacza w zasadzie dobre nasycenie terenu siecią parafialną (średni okręg parafialny ok. 252 km², przy czym przeciętna wielkość parafii w Wielkim Księstwie Litewskim w II poł. XVIII w. wynosiła 1826 km²⁰). Po zmianach granic diecezji, w latach 50. XIX w. diecezja żmudzka liczyła 65 000 km², co dawało średni okręg parafialny 302 km² (przy uwzględnieniu filii będzie to ok. 176 km²)²¹, natomiast dla archidiecezji mohylewskiej średnia ta wynosiła 668 km².

Charakteryzując sytuację Kościoła w Rosji w XIX w. należy pamiętać, że praktyka wprowadzona na ziemiach wcielonych do Rosji prowadziła do mianowania przez rząd rosyjski na wszystkie najważniejsze stanowiska kościelne ludzi lojalnych, to z kolei prowadziło do ich bojkotowania przez Stolicę Apostolską, a rząd rosyjski odpowiadał długimi wakansami na stolicach biskupich²². W sumie, w latach 1815-1850 diecezja żmudzka pozbawiona była arcybiskupa przez 11 lat²³. Równie ważne było wyjęcie w 1843 r. spod jurysdykcji biskupów seminariów duchownych i uzależnienie ich od Akademii Duchownej w Petersburgu.

¹⁸ Ibid., s. 123. Wg. G. Błażczyka, *Diecezja*, s. 163-180 (w XV w. powstało 19 parafii, do 1574 r. co najmniej 26).

¹⁹ J. Skarbek, *Kościół rzymskokatolicki na Białorusi i Litwie w XIX i początkach XX stulecia*, „Symposium”, 3, 1999, s. 25. W 1846 r., tuż przed wprowadzeniem konkordatu i zmianami granic diecezji było 119 parafii. Tamże, s. 21. Por. *Catholicus sive totius Ecclesiae catholicae et Occidentis et Orientis conspectus geographicus et statisticus*, elucubratus per O. Werner S.J., Friburgi Brisgoviae MDCCCXC, s. 115: „Diocesis Samogitiensis seu Telsensis. Samogitia, episcopatus a saec. 15 ineunte, dioecesis adjuncta erat usque ad. a 1798 metropoli Gnesnensi. Sedes episcopalis Telsi (in gubernio Covnensi). Ambitus: Gubernia Covnense (Kowno) et Curoniae seu Curlandiae – 67 925 km². Incolae: catholici (1888) 1 137 133. Sacerdotes: 526, Paroeciae 216”.

²⁰ S. Litak, *Kościół łaciński w Rzeczypospolitej około 1772 roku*, Lublin 1996, s. 45; idem, *Stosunki kościelne na ziemiach litewsko-ruskich w latach 1772-1815*, [w:] *Ziemie Północne Rzeczypospolitej polsko-litewskiej w dobie rozbiorowej 1772-1815. Materiały z konferencji międzynarodowej odbytej w dniach 11-14 maja 1995 r. w Toruniu*, red. M. Biskupa, Warszawa-Toruń 1996, s. 68.

²¹ J. Skarbek, *Kościół*, s. 25.

²² Zob. A. Boudou, *Stolica Święta a Rosja. Stosunki dyplomatyczne między niemi w XIX stuleciu*, t. 2, (1814-1847), Kraków 1930, s. 12 nn.

²³ B. Kumor, *Historia*, cz. 7, Lublin 1991, s. 101.

Na szczęście sytuacja taka trwała tylko do zawarcia konkordatu. Dla dziejów Kościoła katolickiego w Rosji na przełomie I i II poł. XIX w. decydujące znacznie miało właśnie porozumienie z Watykanem z 1847 r.²⁴ Diecezja żmudzka stała się wówczas jedną z 7 zależnych od archidiecezji mohylewskiej, drugą w precedencji po wileńskiej (bulla *Universalis Ecclesiae* z 1848 r.)²⁵, a jej administratorem Pius IX mianował ks. Macieja Kazimierza Wołonczewskiego (bp 1848-1875), jednego z ojców odrodzenia narodowego Litwinów²⁶.

Represje po powstaniu styczniowym były dotkliwe zwłaszcza, że Rosja zerwała konkordat. Co prawda w Kownie utrzymano seminarium, ale wprowadzono język rosyjski początkowo do modlitw dodatkowych, później do nabożeństw i katechizacji oraz do seminariów. Biskup M. Wołonczewski wykazując odwagę umieścił rytuał w języku rosyjskim w archiwum, a spór o używanie języka rosyjskiego w Kościele trwał przez wiele lat²⁷. Natomiast na zesłanie trafił w 1870 r. sufragan żmudzki ks. Aleksander Kazimierz Bereśniewicz, który od 1875 r. pełnił funkcję administratora diecezji²⁸. Po śmierci biskupa Wołonczewskiego trwał wakat aż do 1883 r., kiedy poprawa stosunków pomiędzy Rosją a Watykanem umożliwiła Leonowi XIII obsadzenie wszystkich wakujących stolic biskupich. Biskupem żmudzkim został ks. Mieczysław Pallulon (bp 1883-1908). W tradycji kościelnej również uchodził za przeciwnika rusyfikacji i prawosławia na Litwie, popierał prasę katolicką i wspólny, polsko-litewski front przeciwko

²⁴ Zob. J. Pelczar, *Pius IX i jego pontyfikat na tle dziejów Kościoła w XIX wieku*, t. 2, Przemyśl 1908, s. 360 nn.

²⁵ *PII IX Pontificis Maximi Acta*, pars prima, Romae MDCCCLIV, s. 113: „Dioecesis Telscae, seu Samogitiensis Complectens Gubernia Curlandiae, et Kowni intra limites, quibus nunc praefiniuntur”.

²⁶ A. Dąbrowski, *Wołonczewski Maciej*, EKOść, t. 32, s. 260-266; K. Gabriel, *Wołonczewski (Volončius) Maciek Kazimierz (1799-1875)*, [w:] *Słownik Polskich Teologów Katolickich* [dalej: SPTK], t. 4, Warszawa 1983, s. 465-467; P. Nitecki, *Biskupi Kościoła w Polsce w latach 965-1999. Biogramy*, Warszawa 2000, s. 62; (por. *Hierarchia Catholica medii et recentioris aevii*, t. 8, Patavium 1978, s. 497).

²⁷ M. Radwan, *Polityka*, s. 41.

²⁸ Zob. *Śp. biskup Aleksander Kazimierz Bereśniewicz*, „Przegląd Katolicki”, 8, 1902, s. 409-414, 425-428; S. Librowski, *Bereśniewicz Aleksander Kazimierz (1882-1902)*, *Encyklopedia Katolicka* [dalej: EK] t. 2, s. 282; M. Morawski, *Bereśniewicz Aleksander Kazimierz*, PSB, t. 4, s. 449.

caratowi²⁹. Jednak porozumienie ze Stolicą Apostolską nie zapobiegło próbom rusyfikacji liturgii, zwłaszcza nabożeństw dodatkowych. Nadal trwały też naciski caratu na wprowadzenie religii w języku rosyjskim i egzaminów z literatury rosyjskiej w seminariach, kontrolowano kazania, zaś w Krożach zlikwidowano klasztor benedyktynek, co doprowadziło do interwencji wojska. Udało się jednak utrzymać seminarium. Dopiero ukaz z 1905 r. zdawał się być szansą na lepsze jutro dla katolików w Rosji. Okazało się jednak, że już od 1908 r. konflikty z administracją carską znowu przybrały na sile, a kolejnym problemem były narastające spory narodowościowe między Ukraincami, Polakami, Litwinami i Białorusinami. Ostatnim administratorem biskupstwa żmudzkiego, pod rządami którego wydawane były znajdujące się aktualnie w AD Kielce współoprawne rubrycele i schematy-zmy za lata 1909-1914 był ks. Kasper Cyrtowt³⁰.

W zakresie nomenklatury, z 30 druków, 27 rubrycel biskupstwa żmudzkiego z lat 1853-1909, znajdujących się obecnie w AD Kielce ma w tytule *directorium*, a jedynie 3 z lat 1912-1914 *ordo*. W przypadku współoprawnych z nimi schematyzmów diecezjalnych zawsze używano nomenklatury *elenchus*. Podobnie, jak w przypadku innych diecezji na ziemiach polskich, zachowano w biskupstwie żmudzkim tradycję współwydawania obu druków.

Jedynie odstępstwa w tytułach dotyczą nazwy biskupstwa w latach 1880-1909, następnie w latach 1911-1914. Początkowo, tj. w zachowanych drukach do roku 1862 stosowano nomenklaturę *Dioecesi Telsensi seu Samogitiensi*. W okresie 1880-1909 funkcjonowało tylko *Dioecesi Telsensi*, a w latach 1912-1914 *Dioecesis Samogitiensis seu Telsensis*. Prawdopodobnie wynikało to z faktu słabnięcia caratu i położenia nacisku przez środowisko kapituły katedralnej na ten element nazwy biskupstwa, który wskazywał na jego historyczne początki, związane z chrystianizacją Żmudzi (*Samogitia*, łacińska nazwa Żmudzi). Natomiast w zakresie nomenklatury biskupów zarządzających tą diecezją, zawsze występuje terminologia: *Episcopi Telsensis seu Samogitiensis*³¹. Inaczej jest w przypadku sufraganów, których określano raz

²⁹ B. Kumor, *Pallulon (Paliulionis) Mieczysław Leonard*, PSB, t. 25, s. 94-95; S. Brzozocki, *Pallulon Mieczysław*, EK, t. 14, coll. 1174.

³⁰ Cz. Falkowski, *Cyrtowt Kasper Felicjan*, PSB, t. 4, s. 130-131.

³¹ Tylko raz w 1904 r. występuje: *Episcopi Telsensi*.

jako *Sufraganei Telsensis*, innym razem *Sufraganei Samogitiensis*. W przypadku elenchusów zawsze zarówno wykazy duchownych, jak i kościołów miały w tytułach *Dioeceseos Telsensis seu Samogitiensis*.

W zbiorze znajdującym się w AD Kielce brakuje druków za lata 1856-1859, 1863-1879, 1882-1883, 1885, 1894, 1896, 1899, 1903, 1908, 1910-1911, w sumie za 31 lat, ale można podejrzewać, że w przypadku okresu powstania styczniowego i represji popowstaniowych³² nie było możliwości wydawania takich druków przez konsystorz zwłaszcza, że funkcjonowanie biskupstwa w okresie *sede vacante* (1875-1883) i pod zarządem niemiłego caratowi sufragana ks. Aleksandra Kazimierza Bereśniewicza, było mocno utrudnione. Zdaje się na to wskazywać również brak tychże druków za lata 1864-1872 w *Bibliografii polskiej* Estreichera. Znajdują się ponadto w omawianym zbiorze druki nie ujęte w tejże publikacji, zatem informacja o nich jest kolejnym uzupełnieniem historii polskiej książki XIX w.

Omawiane druki najczęściej wydawane były w roku poprzedzającym, w miesiącach od maja do grudnia. Zawsze też przechodziły, co oczywiste w Rosji, cenzurę. To z kolei prowadziło do opóźnienia drukowania, i część z zachowanych w AD Kielce wydana była już w roku, na który była przeznaczona. Z kolei późny druk wymuszał publikację tzw. interim, czyli po zasadniczej części rubryceli także miesiąca stycznia kolejnego roku.

W żadnej z rubrycel i schematyzmów nie znajdziemy wpisów proweniencyjnych. O ile językiem rubrycel była łacina (po powstaniu styczniowym także jęz. rosyjski), a schematyzmów łacina i rosyjski, to od 1909 r. treść była już tylko w języku łacińskim, a modlitwy dodatkowe, tzw. nabożeństwa dworskie lub galówki po łacinie, rosyjsku i litewsku³³, a przed powstaniem styczniowym także po polsku. Natomiast w 1912 r. modlitwy dodatkowe ponownie wydrukowano także po polsku, a ponadto po łotewsku. Rubrycele diecezji żmudzkiej rozpoczynały się od podania liczby dni w danym roku, liczb złotych, cyklów solarnych, epakt, roku w cyklu piętnastoletnim (indykcji

³² Tak było również w Królestwie Polskim, zob. S. Librowski, *Katalog rubrycel i schematyzmów diecezji i zakonów historycznej Polski znajdujących się w księgozbiore podręcznym Archiwum Diecezjalnego we Włocławku*, cz. 1, ABMK, 23, 1971, s. 215.

³³ W tym przypadku myli się S. Librowski, *Katalog*, s. 216, który pisze: „Natomiast w tzw. krajach zabrzanych rzeczy związane ze wspomnianymi galówkami oraz schematyzm był drukowany tylko po rosyjsku [...]”. Podobnie w przypadku schematyzmów, które w diecezji żmudzkiej w większości drukowane były po łacinie i rosyjsku.

rzymskiej), litery niedzielnej i świętych, podania lat pontyfikatu aktualnego papieża i biskupa diecezji oraz świąt ruchomych na dany rok. Następnie drukowano zasadniczą część rubryceli, na końcu zaś modły za monarchę i jego rodzinę po polsku i litewsku do powstania styczniowego, później „dies festivi papales”, „episcopales”, „imperiales”. Zdarzały się streszczenia rozporządzeń kościelnych i pouczenia duszpasterskie. W treści schematyzmów nie znajdujemy żadnych odstępstw od reguły, tzn. podawały osoby i instytucje ogólnokościelne, władze nadrzędne i instytucje diecezjalne, organizację terytorialną i personalną, dane demograficzne, zakony³⁴. Najczęściej na zakończenie drukowano tabele wschodów i zachodów słońca oraz faz księżyca. Nie znamy autorów tych druków – w żadnym przypadku nie zachowała się taka informacja. Nawet w przypadku znanego autora tabeli wschodów i zachodów słońca, który podpisał się X. L.P.K. nie jesteśmy w stanie nic powiedzieć (nie ma księdza o takich inicjałach wśród prałatów, w konsystorzu czy seminarium).

Wszystkie zachowane druki diecezji żmudzkiej drukowane były tylko w dwóch wileńskich zakładach: w latach 1852 i 1853 u A. Marcinińskiego, a od roku 1854 u Józefa Zawadzkiego. W tym drugim przypadku znamy adres drukarni: Zaulek Zamkowy 149.

Do ciekawszych informacji zamieszczonych w omawianym zbiorze druków należy niewątpliwie katalog biskupów żmudzkich. Podaje on administratorów diecezji od momentu jej erygowania, tj. 1417 r. do aktualnie sprawującego ten urząd. Po raz pierwszy znajdujemy go w elenchusie na rok 1881, i jest w jez. rosyjskim. Dopiero w schematyźmie na 1895 r. wydrukowano taki katalog także w jez. łacińskim, od 1904 r. drukowano wyłącznie w tym języku. Ponieważ wcześniejszy, (z tych znajdujących się w zbiorze AD Kielce) drukowany był na rok 1893, mamy pewność, że *Series episcoporum Samogitensium* było umieszczane w katalogach dopiero po tej dacie. Co ważne, także tradycja diecezji nakazywała nazywać katalog miejscowych biskupów nie od aktualnego miejsca zlokalizowania katedry (Kowno), ale od pierwotnej nazwy biskupstwa. Od strony szeroko rozumianej historii struktur Kościoła na dawnych ziemiach Rzeczypospolitej

³⁴ Por. S. Librowski, *Katalog*, s. 219.

Obojga Narodów katalog ten jest źródłem o wyjątkowym znaczeniu³⁵. Nie tylko dlatego, że podaje podstawowe informacje o biskupach żmudzkich, nierzadko nieznanie historykom, ale też dlatego, iż jest świadectwem prowadzenia takiego katalogu w kręgu kapituły katedralnej. Warto nadmienić, że łacińska wersja katalogu jest znacznie bogatsza w informacje o pasterzach diecezji³⁶.

Od pierwszego druku na 1853 r., mamy w diecezji 19 dekanatów w dwóch guberniach: kowieńskiej i kurlandzkiej. W pierwszej z nich 17: *Abelensis* (Abele), *Alsedensis* (Olsiady), *Botocensis*, *Caunensis* (Kowno), *Crakensis* (Kroki), *Joniścensis* (Janiszki), *Novo-Alexandrensis*, *Ponieweżensis*, *Rietavensis* (Retów), *Šaduvensis* (Szadów), *Skuodensis* (Szkudy), *Šidlavensis* (Szydłów), *Utenensis*, *Varnensis* (Wornie), *Viekšnensis* (Wieksznie), *Velionensis* (Wielona), *Vilkomirensis* (Wilkomierz), a w guberni kurlandzkiej dekanaty *Kuronensis* i *Semigalensis*.

Elenchusy podają również skład osobowy trzech klasztorów w diecezji, benedyktyńów w Kretyndze, benedyktynek w Kownie i katarzynek w Krokach³⁷.

Kolejną informację zyskujemy dzięki zapisom Imprimatur (*Vornis/Caunae*) i tabelom wschodów oraz zachodów słońca (*na horyzont vornieński i kowieński*). W obu przypadkach mamy do czynienia z miejscowością Wornie i Kowno, gdzie znajdowały się siedziby biskupa ordynariusza, w przypadku Wornia do 1863 r.

Oprawa prawie wszystkich omawianych rubrycel i schematyzmów jest im współczesna. W większości stanowi ją materiał (płótno, rzadziej aksamit), w mniejszej części są to oprawy tekturowe, lub papierowe, tylko wyjątkowo z tłoczonymi na zewnętrznych stronach okładek napisami lub herbami biskupów. Stan zachowania jest dobry i bardzo dobry. Schemat opisu został skonstruowany o wytyczne zawarte w pracach ks. S. Librowskiego i opiera się takich zasadniczych elementach, jak: tytuł ogólny druku, treść rubryceli i schematyzmu, sygnatura, ewentualnie proveniencja, defekty, informacje dodatkowe, oprawa.

³⁵ P. Kardyś, *Series episcoporum samogitiensium. Katalogi biskupów żmudzkich z lat 1881-1914 z elenhusów (schematyzmów) diecezji żmudzkiej, zachowanych w Archiwum Diecezjalnym w Kielcach*, „Archejon” 116, 2015, s. 564-577.

³⁶ W jęz. ros. podane zostały tylko daty sprawowania urzędu biskupiego, natomiast po łacinie często podane zostały pochodzenie miejscowe, sprawowane wcześniej funkcje i zasługi dla Kościoła, wiernych, ojczyzny i diecezji. Treść katalogu zostanie w przyszłości opublikowana w całości, w obu wersjach językowych.

³⁷ Tak też M. Wołoncewski, *Biskupstwo*, s. 192-193.

ANEKS

**Inwentarz rubrycel i schematyzmów diecezji żmudzkiej
z lat 1853-1914 zachowanych w AD Kielce**

1.

Directorium Horarum Canoniarum et missarum pro Dioecesi Telsensi seu Samogitiensi in annum Domini MDCCCLIII auctoritate et mandato Excellentissimi, Illustrissimi ac Reverendissimi Domini Mathie Casimiri Wołonczewski Dei Miseratione et S. Apostolicae Sedis gratia episcopi telsensis seu samogitiensis et equitis editum. Vilnae, typis A. Marcinowski, 1852, 8°, nlb.

TR: na odwrocie strony tytułowej: *Licet excudatur: Wornis die 16. Augusti 1852 anno, episcopus telsensis seu samogitiensis Mathiae Wołonczewski. Pozwolono drukować z obowiązkiem złożenia w Komitecie Cenzury prawem oznaczonej liczby egzemplarzy. Wilno 4 listopada 1852 roku. Cenzor Paweł Kukolnik, Revolutiones Anni 1853, Festa mobilia. Kalendarz rozpoczyna się od Januarius (do December). Następnie: Modły za panującego monarchę i najjaśniejszy dom jego w dni uroczyste dworu większe i mniejsze, czyli tabelne, w rzymsko-katolickich kościołach (w jęz. polskim i litewskim).*

Współwyd.: *Hierarchia Romano-Catholica in Imperio Rossiano. Elenchus cleri saecularis Dioeceseos Telsensis seu Samogitiensis, ordine alphabetico confectus. Elenchus defunctorum ex clero saeculari Dioeceseos Telsensis seu Samogitiensis, nlb.*

TS: stan osobowy hierarchii Kościoła katolickiego w Rosji, kapituły katedralnej telszewskiej wraz z konsystorzem, wykładowcami seminarium i dziekanami, egzaminatorami kościelnymi i deputatami do sądów, spis w poszczególnych dekanatach diecezji kościołów, filii i kaplic, alfabetyczny spis kleru diecezjalnego w rozbiciu na gubernie kowieńską i kurlandzką, alumnów diecezji, wykaz zmarłych duchownych, wklejka na końcu z tablicami wschodów i zachodów słońca od stycznia do grudnia na horyzont wornieński mający szerokość geograficzną 55°46', ułożona przez X.L.P.K

Sygn.: b. sygn.

Def.: w alfabetycznym spisie kleru diecezjalnego brak 10 dekanatów, co było błędem edytorskim, nie zaś wyrwania stron.

Prow.: brak.

NB: brak foliacji i paginacji.

Opr.: granatowe płótno z haftowanymi na różowo motywami gałęzi drzewa.

2.

Directorium Horarum Canoniarum et missarum pro Dioecesi Telsensi seu Samogitiensi in annum Domini MDCCCLIV auctoritate et mandato Excellentissimi, Illustrissimi ac Reverendissimi Domini Mathie Casimiri Wołonczewski Dei Miseratione et S. Apostolicae Sedis gratia episcopi telsensis seu samogitiensis et equitis editum. Vilnae, typis A. Marcinowski, 1853, 8°, s. 1-88.

TR: na odwrocie strony tytułowej: *Imprimatur. Datum Wornis 1853 An. Mensis Septembris 22. die. episcopus telsensis seu samogitiensis Mathias Wołonczewski. Pozwolono drukować z obowiązkiem złożenia w Komitecie Cenzury prawem oznaczonej liczby egzemplarzy. Wilno 19 października 1853 roku. Cenzor Paweł Kukolik. Dalej: Revolutiones Anni 1854, Festa mobilia. Treść rubryceli jak w poz. 1.*

Współwyd.: *Hierarchia Romano-Catholica [...]. Ecclesiae per Dioecesim Telsensem seu Samogitiensem. Elenchus cleri saecularis Dioeceseos Telsensis seu Samogitiensis, ordine alphabetico confectus (s. 89-146).*

TS: jak w poz. 1.

Sygn.: b. sygn.

Prow.: brak.

NB: pierwszy pełny spis: kościołów, filii, kaplic, duchownych, wiernych w guberni kowieńskiej i kurlandzkiej; ponadto wykaz cenzorów kazań w języku polskim i łotewskim.

Opr.: zielone płótno ze złotym krzyżem w centralnej części zewnętrznej strony górnego bloku.

3.

Directorium Horarum Canoniarum et missarum pro Dioecesi Telsensi seu Samogitiensi in annum Domini MDCCCLV auctoritate et mandato Excellentissimi, Illustrissimi ac Reverendissimi Domini Mathie Casimiri Wołonczewski Dei Miseratione et S. Apostolicae Sedis gratia episcopi telsensis seu samogitiensis et equitis editum. Vilnae, typis Josephi Zawadzki, 1854, 8°, s. 1-82.

TR: na odwrocie strony tytułowej: *Imprimatur. Datum Wornis, 1854 Mensis Maji 15. die. episcopus telsensis seu samogitiensis Mathias Wołonczewski. Pozwolono drukować z obowiązkiem złożenia w Komitecie Cenzury prawem oznaczonej liczby egzemplarzy. Wilno 13 lipca 1854 roku. Cenzor Paweł Kukolnik. Treść rubryceli jak w poz. 1.*

Współwyd.: *Hierarchia Romano-Catholica [...]. Ecclesiae per Dioecesim Telsensem seu Samogitiensem. Elenchus cleri saecularis Dioeceseos Telsensis seu Samogitiensis, ordine alphabetico confectus. Elenchus defunctorum ex clero seculari Dioeceseos Telsensis seu Samogitinsis* (s. 83-144).

TS: jak w poz. 2.

Sygn.: b. sygn.

Prow.: brak.

Opr.: granatowe (turkusowe?) płótno z haftowanymi na różowo motywami gałęzi drzewa.

4.

Directorium Horarum Canoniarum et missarum pro Dioecesi Telsensi seu Samogitiensi in annum Domini MDCCCLX auctoritate et mandato Excellentissimi, Illustrissimi ac Reverendissimi Domini Mathie Casimiri Wołonczewski Dei Miseratione et S. Apostolicae Sedis gratia episcopi telsensis seu samogitiensis editum. Vilnae, typis Josephi Zawadzki, 1859, 8°, s. 1-87.

TR: na odwrocie strony tytułowej: *Imprimatur. Datum Vornis 1859 anno Junii 9 die. Episcopus Samogitiensis et eques: Mathias Wołonczewski. Pozwolono drukować z obowiązkiem złożenia w Komitecie Cenzury prawem oznaczonej liczby egzemplarzy. Wilno 28 lipca 1859 roku. Cenzor Paweł Kukolnik. Dalej jak w poz. 1; dodatkowo na s. 71-78: *Poena in Beneficiarios, non recitantes Horas Canonicas, a Pio V. statuta.**

Współwyd.: *Hierarchia Romano-Catholica [...]. Ecclesiae per Dioecesim Telsensem seu Samogitiensem. Elenchus cleri saecularis Dioeceseos Telsensis seu Samogitiensis, ordine alphabetico confectus. Elenchus defunctorum ex clero seculari Dioeceseos Samogitinsis quibus singulis, unum Sacrificium Missae a quolibet Sacerdote Cleri seculari ex stricta obligatione absolvi debet* (s. 88-147).

TS: jak w poz. 3.

Sygn.: b. sygn.

E.: XIX II, s. 160.

Prow.: brak.

NB: od tego roku doszedł w elenchusach spis zmarłych kapłanów diecezji

Opr.: granatowe płótno z haftowanymi na różowo motywami gałęzi drzewa.

5.

Directorium Horarum Canoniarum et missarum pro Dioecesi Telsensi seu Samogitiensi in annum Domini MDCCCLXI auctoritate et mandato Excellentissimi, Illustrissimi ac Reverendissimi Domini Mathiae Casimiri Wołonczewski Dei Miseratione et S. Apostolicae Sedis gratia episcopi telsensis seu samogitiensis editum. Vilnae, typis Josephi Zawadzki, 1860, 8°, s. 1-89.

TR: na odwrocie strony tytułowej: *Imprimatur. Datum Vornis 1860 anno Mensis Julii 9 die. episcopus samogitiensis et eques: Mathias Wołonczewski. Pozwolono drukować z obowiązkiem złożenia w Komitecie Cenzury prawem oznaczonej liczby egzemplarzy. Wilno 8 sierpnia 1860 roku. Cenzor Paweł Kukolnik.* Dalej treść jak w poz. 4.

Współwyd.: *Hierarchia Romano-Catholica [...]. Ecclesiae per Dioecesim Telsensem seu Samogitiensem. Elenchus cleri saecularis Dioeceseos Telsensis seu Samogitiensis, ordine alphabetico confectus. Alumni Dioecesis Telsensis seu Samogitiensis. Elenchus defunctorum ex clero seculari Dioeceseos Samogitiensis quibus singulis, unum Sacrificium Missae a quolibet sacerdote cleri seculari ex stricta obligatione absolvi debet (s. 90-151).*

TS: jak w poz. 4.

Sygn.: b. sygn.

Prow.: brak.

Opr.: pierwotnie prawdopodobnie granatowe(?) płótno z haftowanymi na różowo motywami gałęzi drzewa, obecnie całkowicie wyblakłe.

6.

Directorium Horarum Canoniarum et missarum pro Dioecesi Telsensi seu Samogitiensi in annum Domini MDCCCLXII auctoritate et mandato Excellentissimi, Illustrissimi ac Reverendissimi Domini Mathiae Casimiri Wołonczewski Dei Apostolicae Sedis gratia episcopi samogitiensis editum. Vilnae, typis Josephi Zawadzki, 1861, 8°, s. 1-79.

TR: na odwrocie strony tytułowej: *Imprimatur. Datum Vornis 1861 anno Maji 27 die. episcopus samogitiensis et eques: Mathias Wołonczewski.* Informacja o zezwoleniu na druk w jęz. rosyjskim, Wilno 22 sierpnia 1861 r. przez cenzora A. Muchina. Dalej treść jak w poz. 4.

Współwyd.: *Annus a Mundi Salute 1862. Hierarchia Romano-Catholica [...]. Ecclesiae per Dioecesim Telsensem seu Samogitiensem. Elenchus cleri saecularis Dioeceseos Telsensis seu Samogitiensis, ordine alphabetico confectus. Elenchus defunctorum ex clero seculari Dioeceseos Samogitinsis quibus singulis, unum Sacrificium Missae a quolibet Sacerdote Cleri seculari ex stricta obligatione absolvi debet* (s. 80-140).

TS: jak w poz. 4.

Sygn.: b. sygn.

E.: XIX II, s. 160.

Prow.: brak.

Opr.: tektura oklejona czarno-zielonym marmurkiem.

7.

Directorium Horarum Canoniarum et missarum pro Dioecesi Telsensi in Annum Domini MDCCCLXXX auctoritate et mandato Excellentissimi, Illustrissimi ac Reverendissimi Domini Domini Alexandri-Casimiri Beresniewicz episcopi maximianopolitani, sufraganei telsensis, sede vacante, vicarii capitularis editum. Vilnae, typis Josephi Zawadzki, 1880, 8°, s. 1-136.

TR: na odwrocie strony tytułowej: w jęz. ros. zezwolenie cenzury z 29 września 1879, Wilno. Kolejna notka z 21 września 1879 o wydaniu zgodnym z decyzją Rzymsko-Katolickiego Kolegium Duchownego w Petersburgu na podstawie ukazu z 1872 r. Dalej treść jak w poz. 4., od s. 93. kalendarz w jęz. rosyjskim.

Współwyd.: Hierarchia rzymsko-katolickiego Kościoła na 1880 r. w jęz. ros., parafie, klasztory kościoły wg alfabetu, spis duchowieństwa w jęz. rosyjskim (s. 137-276).

TS: jak w poz. 4.

Sygn.: b. sygn.

E.: XIX II, s. 160.

Prow.: brak.

NB: pojawił się po raz pierwszy adres wydawcy: Wilno, Zamkowy Zaulek 149; modlitwy dodatkowe przeniesione do schematyzmu w jęz. łacińskim.

Opr.: grantowy (fioletowy?) aksamit z herbem biskupa w centrum zewnętrznej okładziny górnego bloku.

8.

Directorium Horarum Canoniarum et missarum pro Dioecesi Telsensi in Annum Domini MDCCCLXXXI auctoritate et mandato Excellentissimi, Illustrissimi ac Reverendissimi Domini Domini Alexandri-Casimiri Beresniewicz episcopi maximianopolitani, sufraganei telsensis, sede vacante, vicarii capitularis editum. Vilnae, typis Josephi Zawadzki, 1881, 8°, s. 1-144.

TR: na odwrocie strony tytułowej: w jęz. ros. zezwolenie cenzury z 16 września 1880, Wilno. Kolejna notka z 3 września 1880 o wydaniu zgodnym z decyzją Rzymsko-Katolickiego Kolegium Duchownego w Petersburgu na podstawie ukazu z 1872 r. Dalej treść jak w poz. 7, treść rubryceli od s. 97 powtórzono w jęz. rosyjskim, tabele wschodów i zachodów słońca w jęz. rosyjskim, modlitwy dodatkowe w jęz. rosyjskim, łacińskim i litewskim.

Współwyd.: Hierarchia rzymsko-katolickiego Kościoła na 1880 r., parafie, klasztory, kościoły wg alfabetu, spis duchowieństwa, po raz pierwszy opublikowano katalog biskupów żmudzkich za lata 1417-1875, spis zmarłych duchownych – w jęz. ros. (s. 145-280).

TS: jak w poz. 7.

Sygn.: b. sygn.

E.: XIX II, s. 160.

Prow.: brak.

Opr.: filetowy aksamit z herbem biskupa w centrum zewnętrznej okładziny górnego bloku.

9.

Directorium Horarum Canoniarum et missarum pro Dioecesi Telsensi in Annum Domini MDCCCLXXXIV auctoritate et mandato Excellentissimi, Illustrissimi ac Reverendissimi Domini Domini Miēcislai-Leonardi Pallulion, episcopi telsensis seu samogitiensi, editum. Vilnae, typis Josephi Zawadzki, 1884, 8°, s. 1-142.

TR: na odwrocie strony tytułowej: w jęz. ros. zezwolenie cenzury z 2 listopada 1883, Wilno. Kolejna notka z 16 września 1883 o wydaniu zgodnym z decyzją Rzymsko-Katolickiego Kolegium Duchownego w Petersburgu na podstawie ukazu z 1872 r. Dalej treść jak w poz. 8.

Współwyd.: Hierarchia rzymsko-katolickiego Kościoła na 1884 r., parafie, klasztory, kościoły wg alfabetu, spis duchowieństwa, kata-

log biskupów żmudzkich, spis zmarłych duchownych – w jęz. ros. (s. 143-284).

TS: jak w poz. 8.

Sygn.: b. sygn.

E.: XIX II, s. 160.

Prow.: brak.

Opr.: zielony półskórek, z tłoczoną ramką na zewnętrznej stronie okładziny górnego bloku, w której postać Matki Boskiej.

10.

Directorium Horarum Canoniarum et missarum pro Dioecesi Telsensi in Annum Domini Bissexilem MDCCCLXXXVI auctoritate et mandato Excellentissimi, Illustrissimi ac Reverendissimi Domini Domini Miecislai-Leonardi Pallulon, episcopi telsensis seu samogitiensi, editum. Vilnae, typis Josephi Zawadzki, 1885, 8°, s. 1-140.

TR: na odwrocie strony tytułowej: w jęz. ros. zezwolenie cenzury z 17 grudnia 1885 r., Wilno. Kolejna notka z 23 października 1885 r. o wydaniu zgodnym z decyzją Rzymsko-Katolickiego Kolegium Duchownego w Petersburgu na podstawie ukazu z 1872 r. Dalej treść jak w poz. 8.

Współwyd.: Hierarchia rzymsko-katolickiego Kościoła na 1886 r., parafie, klasztory, kościoły wg alfabetu, spis duchowieństwa, katalog biskupów żmudzkich, spis zmarłych duchownych – w jęz. ros. (s. 141-284).

TS: jak w poz. 8.

Sygn.: b. sygn.

E.: XIX II, s. 160.

Prow.: brak.

Opr.: zielony (brązowy?) półskórek z wytłoczonym na zewnętrznej stronie okładziny górnego bloku herbem biskupa.

11.

Directorium Horarum Canoniarum et missarum pro Dioecesi Telsensi in Annum Domini Bissexilem MDCCCLXXXVII auctoritate et mandato Excellentissimi, Illustrissimi ac Reverendissimi Domini Domini Miecislai-Leonardi Pallulon, episcopi telsensis seu samogitiensi, editum. Vilnae, typis Josephi Zawadzki, 1886, 8°, s. 1-136.

TR: na odwrocie strony tytułowej: w jęz. ros. zezwolenie cenzury z 17 listopada 1886 r., Wilno. Kolejna notka z 6 listopada 1886 r. o wydaniu zgodnym z decyzją Rzymsko-Katolickiego Kolegium Duchownego w Petersburgu na podstawie ukazu z 1872 r. Dalej treść jak w poz. 8.

Współwyd.: Hierarchia rzymsko-katolickiego Kościoła na 1887 r., parafie, klasztory, kościoły wg alfabetu, spis duchowieństwa, katalog biskupów, spis zmarłych duchownych – w jęz. ros. (s. 137-276).

TS: jak w poz. 8.

Sygn.: b. sygn.

E.: XIX II, s. 160.

Prow.: brak.

Opr.: zielony (brązowy?) półskórek z wytłoczonym na zewnętrznej stronie okładziny górnego bloku herbem biskupa.

12.

Directorium Horarum Canoniarum et missarum pro Dioecesi Telsensi in Annum Domini Bissexilem MDCCCLXXXVIII auctoritate et mandato Excellentissimi, Illustrissimi ac Reverendissimi Domini Domini Miecislai-Leonardi Pallulon, episcopi telsensis seu samogitiensi, editum. Vilnae, typis Josephi Zawadzki, 1887, 8°, s. 1-135.

TR: na odwrocie strony tytułowej: w jęz. ros. zezwolenie cenzury z 16 listopada 1887 r., Wilno. Kolejna notka z 7 listopada 1887 r. o wydaniu zgodnym z decyzją Rzymsko-Katolickiego Kolegium Duchownego w Petersburgu na podstawie ukazu z 1872 r. Dalej treść jak w poz. 8.

Współwyd.: Hierarchia rzymsko-katolickiego Kościoła na 1888 r., parafie, klasztory, kościoły, alfabetyczny spis duchowieństwa, katalog biskupów, spis zmarłych duchownych – w jęz. ros. (s. 137-265).

TS: jak w poz. 8.

Sygn.: b. sygn.

E.: XIX II, s. 160.

Prow.: brak.

Opr.: zielony (brązowy?) półskórek z wytłoczonym na zewnętrznej stronie okładziny górnego bloku herbem biskupa.

13.

Directorium Horarum Canoniarum et missarum pro Dioecesi Telsensi in Annum Domini Communem MDCCCXC auctoritate et mandato Excellentissimi, Illustrissimi ac Reverendissimi Domini Domini Miecislai-Leonardi Pallulon, episcopi telsensis seu samogitiensi, editum. Vilnae, typis Josephi Zawadzki, 1890, 8°, s. 1-141.

TR: na odwrocie strony tytułowej: w jęz. ros. zezwolenie cenzury z 31 grudnia 1889 r., Wilno. Kolejna notka z 4 listopada 1889 r. o wydaniu zgodnym z decyzją Rzymsko-Katolickiego Kolegium Duchownego w Petersburgu na podstawie ukazu z 1872 r. Dalej jak w poz. 8.

Współwyd.: Hierarchia rzymsko-katolickiego Kościoła na 1890 r., parafie, klasztory, kościoły, spis duchowieństwa, katalog biskupów, spis zmarłych duchownych – w jęz. ros. (s. 143-280).

TS: jak w poz. 8.

Sygn.: b. sygn.

E.: XIX II, s. 160.

Prow.: brak.

Opr.: papier.

14.

Directorium Horarum Canoniarum et missarum pro Dioecesi Telsensi in Annum Domini Communem MDCCCXCI auctoritate et mandato Excellentissimi, Illustrissimi ac Reverendissimi Domini Domini Miecislai-Leonardi Pallulon, episcopi telsensis seu samogitiensi, editum. Vilnae, typis Josephi Zawadzki, 1891, 8°, s. 1-137.

TR: na odwrocie strony tytułowej: w jęz. ros. zezwolenie cenzury z 24 grudnia 1890 r., Wilno. Kolejna notka z 28 sierpnia 1890 r. o wydaniu zgodnym z decyzją Rzymsko-Katolickiego Kolegium Duchownego w Petersburgu na podstawie ukazu z 1872 r. Dalej jak w poz. 8.

Współwyd.: Hierarchia rzymsko-katolickiego Kościoła na 1891 r., parafie, klasztory, kościoły, spis duchowieństwa, katalog biskupów, spis zmarłych duchownych – w jęz. ros. (s. 139-280).

TS: jak w poz. 8.

Sygn.: b. sygn.

E.: XIX II, s. 160.

Prow.: brak.

Opr.: papier z wydrukowanym tytułem.

15.

Directorium Horarum Canoniarum et missarum pro Dioecesi Telsensi in Annum Domini MDCCCXCII auctoritate et mandato Excellentissimi, Illustrissimi ac Reverendissimi Domini Domini Miecislai-Leonardi Pallulion, episcopi telsensis seu samogitiensis, editum. Vilnae, typis Josephi Zawadzki, 1892, 8°, s. 1-141.

TR: na odwrocie strony tytułowej: w jęz. ros. zezwolenie cenzury z 30 grudnia 1891 r., Wilno. Kolejna notka z 4 października 1891 r. o wydaniu zgodnym z decyzją Rzymsko-Katolickiego Kolegium Duchownego w Petersburgu na podstawie ukazu z 1892 r. Dalej jak w poz. 8.

Współwyd.: Hierarchia rzymsko-katolickiego Kościoła na 1892 r., parafie, klasztory, kościoły, spis duchowieństwa, katalog biskupów, spis zmarłych duchownych – w jęz. ros. (s. 142-288).

TS: jak w poz. 8.

Sygn.: b. sygn.

E.: XIX II, s. 160.

Prow.: brak.

Opr.: niebieski (turkusowy?) półskórek, centralnie wytłoczona na zewnętrznej okładzinie górnego bloku, w ramce Matka Boska.

16.

Directorium Horarum Canoniarum et missarum pro Dioecesi Telsensi in Annum Domini MDCCCXCIII auctoritate et mandato Excellentissimi, Illustrissimi ac Reverendissimi Domini Domini Miecislai-Leonardi Pallulion, episcopi telsensis seu samogitiensis, editum. Vilnae, typis Josephi Zawadzki, 1893, 8°, s. 1-133.

TR: na odwrocie strony tytułowej: w jęz. ros. zezwolenie cenzury z 4 stycznia 1894, Wilno. Kolejna notka z 7 listopada 1892 r. o wydaniu zgodnym z decyzją Rzymsko-Katolickiego Kolegium Duchownego w Petersburgu na podstawie ukazu z 1892 r. Dalej jak w poz. 8.

Współwyd.: Hierarchia rzymsko-katolickiego Kościoła na 1893 r., parafie, klasztory, kościoły, spis duchowieństwa, katalog biskupów, spis zmarłych duchownych – w jęz. ros. (s. 134-283).

TS: jak w poz. 8.

Sygn.: b. sygn.

E.: XIX II, s. 160.

Prow.: brak.

Opr.: bordowy półskórek, centralnie wytłoczona na zewnętrznej okładzinie górnego bloku, w ramce Matka Boska.

17.

Directorium Horarum Canoniarum et missarum pro Dioecesi Telsensi in Annum Domini MDCCCXCV auctoritate et mandato Excellentissimi, Illustrissimi ac Reverendissimi Domini Domini Miecislai-Leonardi Pallulion, episcopi telsensis seu samogitiensis, editum. Vilnae, typis Josephi Zawadzki, 1894, 8°, s. 1-147.

TR: na odwrocie strony tytułowej: w jęz. ros. zezwolenie cenzury z 16 grudnia 1894, Wilno. Kolejna notka z 12 października 1894 r. o wydaniu zgodnym z decyzją Rzymsko-Katolickiego Kolegium Duchownego w Petersburgu na podstawie ukazu z 1872 r. Dalej jak w poz. 8.

Współwyd.: Hierarchia rzymsko-katolickiego Kościoła na 1895 r., parafie, klasztory, kościoły, spis duchowieństwa, katalog biskupów, spis zmarłych duchownych – w jęz. ros. (s. 149-293).

TS: jak w poz. 8.

Sygn.: b. sygn.

E.: XIX II, s. 160.

Prow.: brak.

NB: po raz pierwszy katalog biskupów żmudzkich również w jęz. łańskim, która to wersja znacznie obszerniejsza od wersji w jęz. rosyjskim.

Opr.: niebieski (turkusowy?) półskórek, centralnie wytłoczona na zewnętrznej okładzinie górnego bloku, w ramce Matka Boska.

18.

Directorium Horarum Canoniarum et missarum pro Dioecesi Telsensi in Annum Domini commune MDCCCXCVII auctoritate et mandato Excellentissimi, Illustrissimi ac Reverendissimi Domini Domini Miecislai-Leonardi Pallulion, episcopi telsensis seu samogitiensis, editum. Vilnae, typis Josephi Zawadzki, 1896, 8°, s. 1-145.

TR: na odwrocie strony tytułowej: w jęz. ros. zezwolenie cenzury z 26 grudnia 1896, Wilno. *Imprimatur. Datum Caunae 1896 an. Septembris 30. die Miecislaus Episcopus mpr.* Dalej jak w poz. 8.

Współwyd.: Hierarchia rzymsko-katolickiego Kościoła na 1897 r., parafie, klasztory, kościoły, spis duchowieństwa, katalog biskupów, spis zmarłych duchownych – w jęz. ros. (s. 147-292).

TS: jak w poz. 17.

Sygn.: b. sygn.

E.: XIX II, s. 160.

Prow.: brak.

Opr.: niebieski półskórek, centralnie wytłoczona na zewnętrznej okładzinie górnego bloku, w ramce Matka Boska.

19.

Directorium Horarum Canoniarum et missarum pro Dioecesi Telsensi in Annum Domini communem MDCCCXCVIII auctoritate et mandato Excellentissimi, Illustrissimi ac Reverendissimi Domini Domini Miecislai-Leonardi Pallulion, episcopi telsensis seu samogitiensis, editum. Vilnae, typis Josephi Zawadzki, 1897, 8°, s. 1-150.

TR: na odwrocie strony tytułowej: w jęz. ros. zezwolenie cenzury z 25 listopada 1897, Wilno. *Imprimatur. Datum Caunae 1897 an. octobris 6. die Miecislaus Episcopus mpr.* Dalej jak w poz. 8.

Współwyd.: Hierarchia rzymsko-katolickiego Kościoła na 1898 r., parafie, klasztory, kościoły, spis duchowieństwa, katalog biskupów, spis zmarłych duchownych – w jęz. ros. (s. 151-294).

TS: jak w poz. 17.

Sygn.: b. sygn.

E.: XIX II, s. 161.

Prow.: brak.

Opr.: papier z wydrukowanym tytułem.

20.

Directorium Horarum Canoniarum et missarum pro Dioecesi Telsensi in Annum Domini communem MDCCMC auctoritate et mandato Excellentissimi, Illustrissimi ac Reverendissimi Domini Domini Miecislai-Leonardi Pallulion, episcopi telsensis seu samogitiensis, editum. Vilnae, typis Josephi Zawadzki, 1899, 8°, s. 1-163.

TR: na odwrocie strony tytułowej: w jęz. ros. zezwolenie cenzury z 18 września 1899, Wilno. *Imprimatur. Datum Caunae 1899 an. Septembris 15. die Miecislaus Episcopus mpr.* Dalej jak w poz. 8. Współwyd.: Hierarchia rzymsko-katolickiego Kościoła na 1900 r., parafie, klasztory, kościoły, spis duchowieństwa, katalog biskupów, spis zmarłych duchownych – w jęz. ros. (s. 165-311).

TS: jak w poz. 17.

Sygn.: b. sygn.

E.: XIX II, s. 161.

Prow.: brak.

Opr.: papier z wydrukowanym tytułem.

21.

Directorium Horarum Canoniarum et missarum pro Dioecesi Telsensi in Annum Domini communem MCM I auctoritate et mandato Excellentissimi, Illustrissimi ac Reverendissimi Domini Domini Miecislai-Leonardi Pallulion, episcopi telsensis seu samogitiensis, editum. Vilnae, typis Josephi Zawadzki, 1900, 8°, s. 1-157.

TR: na odwrocie strony tytułowej: w jęz. ros. zezwolenie cenzury z 23 września 1900. Wilno. Zezwolenie Rzymsko-Katolickiego Kolegium z 21 sierpnia 1900. *Imprimatur. Datum Caunae 1900 an. Augusti 18. die Miecislaus Episcopus mpr.* Dalej jak w poz. 8.

Współwyd.: Hierarchia rzymsko-katolickiego Kościoła na 1901 r., parafie, klasztory, kościoły, spis duchowieństwa, spis zmarłych duchownych – w jęz. rosyjskim, katalog biskupów w jęz. łac (s. 159-310).

TS: jak w poz. 17.

Sygn.: b. sygn.

Prow.: brak.

NB: katalog biskupów po raz pierwszy tylko w jęz. łacińskim.

Opr.: szary półskórek z centralnie wytłoczonym na zewnętrznej okładzinie górnego bloku herbem biskupa.

22.

Directorium Horarum Canoniarum et missarum pro Dioecesi Telsensi in Annum Domini communem MCM II auctoritate et mandato Excellentissimi, Illustrissimi ac Reverendissimi Domini Domini Miecislai-Leonardi Pallulion, episcopi telsensis seu samogitiensis, editum. Vilnae, typis Josephi Zawadzki, 1901, 8°, s. 1-152.

TR: na odwrocie strony tytułowej: w jęz. ros. zezwolenie cenzury z 9 października 1901. Wilno. 25 August 1901 zezwolenie Rzymsko-Katolickiego Kolegium. *Imprimatur. Datum Caunae 1901 an. Septembris 16. die Miecislaus Episcopus mpr.* Dalej jak w poz. 8.

Współwyd.: Hierarchia rzymsko-katolickiego Kościoła na 1901 r., parafie, klasztory, kościoły, spis duchowieństwa, spis zmarłych duchownych – w jęz. ros., katalog biskupów w jęz. łac., (s. 153-306).

TS: jak w poz. 21.

Sygn.: b. sygn.

Prow.: brak.

Opr.: niebieski półskórek z centralnie wytłoczonym na zewnętrznej okładzinie górnego bloku herbem biskupa.

23.

Directorium Horarum Canoniarum et missarum pro Dioecesi Telsensi in Annum Domini bissextilem MCMIV auctoritate et mandato Excellentissimi, Illustrissimi ac Reverendissimi Domini Domini Miecislai-Leonardi Pallulion, episcopi Telsensis seu Samogitiensis, editum. Vilnae, typis Josephi Zawadzki, 1903, 8°, s. 1-124.

TR: na odwrocie strony tytułowej: w jęz. ros. zezwolenie cenzury z 23 października 1903. Wilno. *Imprimatur. Datum Caunae 1903 an. Octobris 6. die Miecislaus Episcopus mpr.* Dalej jak w poz. 8, ale treść rubryceli tylko w jęz. łac., jedynie modlitwy dodatkowe w jęz. łac. i ros.

Współwyd.: *Elenchus Omnium Ecclesiarum et Uniwersi Cleri Dioeceseos Telsensis seu Samogitiensis pro Anno Dominum 1904 conscriptus*, parafie, klasztory, kościoły, spis duchowieństwa, spis zmarłych duchownych, katalog biskupów – w jęz. łac. (s. 126-224); dalej to samo w jęz. ros. (s. 1-125), tablica pełni księżyca (s. 126).

TS: jak w poz. 21.

Sygn.: b. sygn.

Prow.: brak.

NB: treść katalogu najpierw w jęz. łacińskim, powtórzona w jęz. rosyjskim (z odrębną paginacją).

Opr.: niebieski półskórek z centralnie wytłoczonym na zewnętrznej okładzinie górnego bloku herbem biskupa.

24.

Directorium Horarum Canoniarum et missarum pro Dioecesi Telsensi in Annum Domini Communem MCMV auctoritate et mandato Excellentissimi, Illustrissimi ac Reverendissimi Domini Domini Miecislai-Leonardi Pallulion, episcopi telsensis seu samogitiensis, sue Sanctitatis Praelati Domestici, Solio Pontificio Assistentis, Ordinis S. Stanislai I cl. Equitis, editum. Vilnae, typis Josephi Zawadzki, 1904, 8°, s. 1-120.

TR: na odwrocie strony tytułowej: *Imprimatur. Datum Caunae 1904 an. Octobris 4. die Miecislaus Episcopus mpr.*; w jęz. ros. zezwolenie cenzury z 9 października 1904. Wilno. Dalej jak w poz. 23, Współwyd.: *Elenchus Omnium Ecclesiarum et Uniwersi Cleri Dioeceseos Telsensis seu Samogitiensis pro Anno Dominum 1905 conscriptus* (s. 121-224), dalej to samo w jęz. ros. (s. 1-135), tablica pełni księżyca (s. 136), wschodów i zachodów słońca (s. 137).

TS: jak w poz. 23.

Sygn.: b. sygn.

Prow.: brak.

Opr.: czerwony półskórek z centralnie wytłoczonym na zewnętrznej okładzinie górnego bloku herbem biskupa.

25.

Directorium Horarum Canoniarum et missarum pro Dioecesi Telsensi in Annum Domini Communem MCMVI auctoritate et mandato Excellentissimi, Illustrissimi ac Reverendissimi Domini Domini Miecislai-Leonardi Pallulon, episcopi telsensis seu samogitiensis, sue Sanctitatis Praelati Domestici, Solio Pontificio Assistentis, Ordinis S. Stanislai 1 cl. Equitis, editum. Vilnae, typis Josephi Zawadzki, 1905, 8°, s. 1-114.

TR: na odwrocie strony tytułowej: *Imprimatur. Datum Caunae 1905 an. Septembris 10 die Miecislaus Episcopus mpr.*; w jęz. ros. zezwolenie cenzury z 4 października 1905. Wilno. Dalej jak w poz. 23.

Współwyd.: *Elenchus Omnium Ecclesiarum et Uniwersi Cleri Dioeceseos Telsensis seu Samogitiensis pro Anno Dominum 1906 conscriptus* (s. 115-215), dalej to samo w jęz. ros. (s. 1-137).

TS: jak w poz. 23.

Sygn.: b. sygn.

Prow.: brak.

Opr.: papier z wydrukowanym tytułem.

26.

Directorium Horarum Canoniarum et missarum pro Dioecesi Telsensi in Annum Domini Communem MCMVII auctoritate et mandato Excellentissimi, Illustrissimi ac Reverendissimi Domini Domini Miecislai-Leonardi Pallulon, episcopi telsensis seu samogitiensis, sue Sanctitatis Praelati Domestici, Solio Pontificio Assistentis, Ordinis S. Stanislai 1 cl. Equitis, editum. Vilnae, typis Josephi Zawadzki, 1906, 8°, s. 1-103.

TR: na odwrocie strony tytułowej: *Imprimatur. Datum Caunae 1906 an. Septembris 15 die Miecislaus Episcopus mpr.*; w jęz. ros. zezwolenie cenzury z 4 października 1906. Wilno. Dalej jak w poz. 23.

Współwyd.: *Elenchus Omnium Ecclesiarum et Uniwersi Cleri Dioeceseos Telsensis seu Samogitiensis pro Anno Dominum 1907 conscriptus* (s. 104-213), dalej to samo w jęz. ros. (s. 1-133).

TS: jak w poz. 23.

Sygn.: b. sygn.

Prow.: brak.

Opr.: brązowy półskórek z centralnie wytłoczonym na zewnętrznej okładzinie górnego bloku herbem biskupa, brzegi bloku książki złożone.

27.

Directorium Horarum Canoniarum et missarum pro Dioecesi Telsensi in Annum Domini Communem MCMIX auctoritate et mandato Excellentissimi, Illustrissimi ac Reverendissimi Domini Domini Casparis Cyrtowt S. Th. Magistri Eppi Tit. Castoriensis, suffraganei samogitiensis, sede ejusdem vacante vicarii capitularis, ord. S. Stanislai 2 cl. et S. Vlodymiri 3 cl. Equitis, editum. Vilnae, typis Josephi Zawadzki, 1908, 8°, s. 1-104.

TR: na odwrocie strony tytułowej: *Imprimatur. Datum Caunae d. 21 Julii 1908 an C. Cyrtowt eppus suffr. vicar. capit;* w jęz. ros. zezwolenie cenzury z 4 października 1907. Wilno. Dalej jak w poz. 23. Współwyd.: *Elenchus Omnium Ecclesiarum et Uniwersi Cleri Dioeceseos Telsensis seu Samogitiensis pro Anno Dominum 1908 conscriptus* (s. 105-210).

TS: jak w poz. 23.

Sygn.: b. sygn.

Prow.: brak.

NB: elenchus tylko w wersji łacińskiej!

Opr.: papier z wydrukowanym tytułem.

28.

Ordo Divinii Officii et Missarum ad usum Dioecesis Samogitiensis seu Telsensis pro Anno Domini MCMXII juxta calendarium A.P.M. Mathia Volonczewski praescriptum auctoritate et mandato Excellentissimi, Illustrissimi ac Reverendissimi Domini Domini Casparis Feliciani Cyrtowt S. Th. Magistri Dei Miseratione et Apostolicae Sedis gratia episcopi samogitiensis seu , sede ejusdem vacante vicartelsensis,

Ord. S. Stanislai 1 et 2 cl. et S. Vlodimiri 3 cl. Equitis, editum. Vilnae, typis Josephi Zawadzki, Anno 1911, 8°, s. 1-110.

TR: na odwrocie strony tytułowej: *Imprimatur. Datum Caunae d. 29 Augusti 1911 an Gaspar Cyrtowt eppus samogitiensis*; zaczyna się od tablicy wschodów i zachodów słońca, później faz księżyca, dalej jak w poz. 23, z tym, że modlitwy dodatkowe także w jęz. pol. i łot.

Współwyd.: *Elenchus Omnium Ecclesiarum et Uniwersi Cleri Dioeceseos Telsensis seu Samogitiensis pro Anno Dominum 1912 conscriptus* (s. 111-212).

TS: jak w poz. 27.

Sygn.: b. sygn.

Prow.: brak.

Opr.: szary półskórek z wytłoczoną na zewnętrznej okładzinie górnego bloku ramką, w której wewnątrz świątyni, brzegi bloku książki złoczone.

29.

Ordo Divinii Officii et Missarum ad usum Dioecesis Samogitiensis seu Telsensis pro Anno Domini MCMXIII juxta calendarium A.P.M. Mathia Volonczewski praescriptum auctoritate et mandato Excellentissimi, Illustrissimi ac Reverendissimi Domini Domini Casparis Feliciani Cyrtowt S. Th. Magistri Dei Miseratione et Apostolicae Sedis gratia episcopi samogitiensis seu, sede ejusdem vacante vicartelsensis, Ord. S. Stanislai 1 et 2 cl. et S. Vlodimiri 3 cl. Equitis, editum. Vilnae, typis Josephi Zawadzki, Anno 1912, 8°, s. 1-101.

TR: na odwrocie strony tytułowej: *Imprimatur. Datum Caunae d. 29 Augusti 1912 an Gaspar Cyrtowt eppus samogitiensis*; dalej jak w poz. 28.

Współwyd.: *Elenchus Omnium Ecclesiarum et Uniwersi Cleri Dioeceseos Telsensis seu Samogitiensis pro Anno Dominum 1913 conscriptus* (s. 1-102), dalej spis kościołów i kaplic w jęz. ros. (s. 1-???)

TS: jak w poz. 28.

Sygn.: b. sygn.

Prow.: brak.

Opr.: szary półskórek z wytłoczoną na zewnętrznej okładzinie górnego bloku ramką, w której wewnątrz świątyni, brzegi bloku książki złoczone.

30.

Ordo Divinii Officii et Missarum ad usum Dioecesis Samogitiensis seu Telsensis pro Anno Domini MCMXIV juxta calendarium A.P.M. Mathia Volonczewski praescriptum auctoritate et mandato Excellentissimi, Illustrissimi ac Reverendissimi Domini Domini Casparis Feliciani Cyrtowt S. Th. Magistri Dei Miseratione et Apostolicae Sedis gratia episcopi samogitiensis seu, sede ejusdem vacante vicartelsensis, Ord. S. Stanislai 1 et 2 cl. et S. Vlodymiri 3 cl. Equitis, editum. Vilnae, typis Josephi Zawadzki, Anno 1913, 8°, s. 1-112.

TR: na odwrocie strony tytułowej: *Imprimatur. Datum Caunae d. 13 Junii 1913 an Gaspar Cyrtowt Eppus Samogitiensis*; dalej jak w poz. 28.

Współwyd.: *Elenchus Omnium Ecclesiarum et Uniwersi Cleri Dioeceseos Telsensis seu Samogitiensis pro Anno Dominum 1914 conscriptus* (s. 1-104), dalej spis kościołów i kaplic w jęz. ros. (s. 1-122).

TS: jak w poz. 29.

Sygn.: b. sygn.

Prow.: brak.

Opr.: niebieski półskórek z herbem biskupa na zewnętrznej okładzinie górnego bloku, tłoczona ramka z napisem *Directorium*.

Bibliografia

Źródła drukowane

Catholicus sive totius Ecclesiae catholicae et Occidentis et Orientis conspectus geographicus et statisticus, elucubratus per O. Werner S.J., Friburgi Brisgoviae MDCCCXC.

Executorum Decretum de limitatibus Dioecesis Telsensis seu Samogitiensis, latum ab I. R. D. Matropolitano Ignatii Hołowiński, Vilnae 1854.

PII IX Pontificis Maximi Acta, pars prima, Romae MDCCCLIV.

Series Episcoporum Ecclesiae Catholicae, quotquot innotuerunt a Beato Petro Apostolo a multis adjutus, ed. P. Pius Bonifacius Gam O.S.R., Leipzig 1931.

Hierarchia Catholica medii et recentioris aevii, t. 8, Patavium 1978.

Opracowania i artykuły

- Błaszczyk G., *Diecezja żmudzka od XV do początków XVII w. Ustrój*, Poznań 1993.
- Boudou A., *Stolica Święta a Rosja. Stosunki dyplomatyczne między niemi w XIX stuleciu*, t. 2, (1814-1847), Kraków 1930.
- Brzozowski S., *Pallulon Mieczysław*, Encyklopedia Katolicka, t. 14, Lublin 2010
- Dąbrowski A., *Wołonczewski Maciej*, [w:] *Encyklopedia Kościelna*, t. 32, Warszawa 1912.
- Falkowski Cz., *Cyrtowt Kasper Felicjan*, PSB, t. 4, Wrocław 1989.
- Gabryel K., *Wołonczewski (Volončius) Maciek Kazimierz (1799-1875)*, [w:] *Słownik Polskich Teologów*, t. 4, Warszawa 1983.
- Gieczys K., *Żmudź – biskupstwo żmudzkie*, [w:] *Encyklopedia Kościelna*, t. 33, Warszawa 1912.
- Kanoniczne przeniesienie katedry i stolicy biskupstwa żmudzkiego z Worń do Kowna*, „Przegląd Katolicki”, 34, 1896.
- Kumor B., *Granice metropolii i diecezji polskich (966-1939)*, (III), „Archiwa Biblioteki i Muzea Kościelne”, 20, 1970.
- Kumor B., *Historia Kościoła*, t. 4, t. 7, Lublin 1991, 2008.
- Kumor B., *Pallulon (Paliulionis) Mieczysław Leonard*, PSB, t. 25, Wrocław-Kraków 1980.
- Librowski S., *Bereśniewicz Aleksander Kazimierz (1882-1902)*, [w:] *Encyklopedia Katolicka*, t. 2, Lublin 1976.
- Librowski S., *Katalog rubrycel i schematyzmów diecezji i zakonów historycznej Polski znajdujących się w księgozbiornym podręcznym Archiwum Diecezjalnego we Włocławku*, cz. 1, „Archiwa Biblioteki i Muzea Kościelne”, 23, 1971.
- Litak S., *Kościół łaciński w Rzeczypospolitej około 1772 roku*, Lublin 1996.
- Litak S., *Stosunki kościelne na ziemiach litewsko-ruskich w latach 1772-1815*, [w:] *Ziemie Północne Rzeczypospolitej polsko-litewskiej w dobie rozbiorowej 1772-1815. Materiały z konferencji międzynarodowej odbytej w dniach 11-14 maja 1995 r. w Toruniu*, red. M. Biskup, Warszawa-Toruń 1996.
- Loret M., *Kościół katolicki a Katarzyna II. 1771-1784*, Kraków 1910.
- Morawski M., *Bereśniewicz Aleksander Kazimierz*, PSB, t. 4, Wrocław 1989.
- Nitecki P., *Biskupi Kościoła w Polsce w latach 965-1999. Biogramy*, Warszawa 2000.
- P.A. (Ks.), *Wornie-Miedniki*, [w:] *Encyklopedia Kościelna*, t. 32, Warszawa 1912.
- Pelczar J., *Pius IX i jego pontyfikat na tle dziejów Kościoła w XIX wieku*, t. 2, Przemyśl 1908.
- Radwan M., *Polityka rosyjska wobec Kościoła katolickiego na Litwie i Białorusi (po roku 1863)*, „Symposium”, 3, 1999.

- Skarbek J., *Kościół rzymskokatolicki na Białorusi i Litwie w XIX i początkach XX stulecia*, „Symposium”, 3, 1999.
- Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, red. B. Chlebowski, t. 13, Warszawa 1893.
- Śp. biskup Aleksander Kazimierz Bereśniewicz, „Przeгляд Katolicki”, 8, 1902.
- Wołonczewski M., *Biskupstwo żmudzkie. (Ze żmudzkiego na język polski przełożył i niektóre przypisy historyczne dodał S. Hryszkiewicz, z przedm. S. Smolki)*, Kraków 1898.
- Żytkowicz L., *Rządy Repnina na Litwie*, Wilno 1938.
-

PIOTR KARDYŚ

**DIRECTORIA AND SCHEMATISMS OF THE DIOCESE OF ŻMUDŹ
FROM 1853-1914 HELD IN THE DIOCESAN ARCHIVES IN KIELCE**

Abstract

Directoria (directorium, ordo) and schematisms (elenchus) of the Diocese of Żmudź kept in the Diocesan Archives in Kielce contain a great deal of important source material concerning the administration and organisation of the diocese as well as diocesan clergy and believers. They also constitute an indirect proof of difficulties in the functioning of the Catholic Church on the territories appropriated and incorporated to Russia in the 19th and the beginning of the 20th century. The Archives in Kielce hold 30 such prints from the years 1853-1914. Directoria provide the dates of holy days in the liturgical calendar, while schematisms list church people and institutions, church authorities and diocesan institutions, territorial and personal organisation, demographic data, monasteries, valuable catalogues of the bishops of Żmudź since 1415. The whole was enriched with an extensive historical outline of the diocese from its erection during the Council of Constance to the beginnings of the 20th century.

Translated by Hanna Rybkowska

